

ONALIK EHTIYOJ-MOTIVATSION SOHA SIFATIDA

Yeshmuratova Sohibjamol Rashidovna

Berdaq nomidagi QDU psixologiya 1-bosqich magistranti

sohibjamol9898@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15079916>

Annotatsiya: *Onalik psixologiyasi zamonaviy fanning eng murakkab va rivojlanmagan sohalaridan biridir. Uni o'rganishning dolzarbligi jiddiylik o'rtasidagi qarama-qarshilik bilan belgilanadi. Onalik ehtiyoj-motivatsion soha sifatida talqin qilinish orqali ona-bola munosabatlarini aniqroq ochib berishga yordam beradi.*

Tayanch so'zlar: *onalik, ehtiyojlar, ona-bola bog'lanishi, madaniyat, instinktiv mexanizmlar, hissiy yaqinlik.*

Onalik psixologiyada turli jihatlar, psixologik maktablar va yo'nalishlarda o'rganiladi. Ushbu muammoga bag'ishlangan ko'plab ilmiy va ilmiy-ommabop nashrlar mavjud. Ona xulq-atvorining turli jihatlari shaxs psixologiyasi, bolalar psixologiyasi, pedagogik psixologiya va boshqalarda ko'rib chiqiladi. Bolaning rivojlanishi uchun ona xulq-atvorining ahamiyati, uning murakkab tuzilishi va rivojlanish yo'li, madaniy va individual o'zgarishlarning ko'pligi, shuningdek, ushbu sohadagi ko'plab zamonaviy tadqiqotlar onalik haqida mustaqil ravishda gapirishga imkon beradi. haqiqat, uni o'rganish uchun yaxlit ilmiy yondashuvni ishlab chiqishni talab qiladi.

Agar tadqiqotning barcha asosiy yo'nalishlarini sarhisob qilsak, onalik psixosotsiologik hodisa sifatida ikkita asosiy pozitsiyadan ko'rib chiqilishini bilib olamiz: onalik bola rivojlanishi uchun shart-sharoitlarni ta'minlash va onalik ayolning shaxsiy sohasining bir qismi sifatida.

Bolaning rivojlanishida onaning vazifalari juda murakkab va xilma-xildir. Ular bolaning barcha fiziologik ehtiyojlarini qondirish, hissiy farovonlikni ta'minlash, bog'lanishni rivojlantirish, dunyoga munosabatlarning asosiy tuzilmalari, muloqot, asosiy shaxsiy fazilatlar va faoliyatning o'zi tuzilishidan iborat. Bu funktsiyalarning barchasi ona tomonidan tan olinmaydi. Hatto ilm-fan, ularning ko'pchiligi so'nggi o'n yilliklarda ma'lum bo'ldi va ularning bilimlari allaqachon tugallangan deb ishonish uchun hech qanday asos yo'q. Biroq, ona ko'p ming yillar davomida bu funktsiyalarni muvaffaqiyatli bajaradi. Ular madaniyat tomonidan ham yaxshi o'zlashtirilgan qoidalar, me'yorlar, marosimlar, e'tiqodlar va urf-odatlar to'plamida ifodalangan. Bolaning organik ehtiyojlarini qondirish va unda ma'lum shaxsiy fazilatlarini shakllantirish kabi onalik funktsiyalarining ba'zilari ona va jamiyat tomonidan yetarlicha e'tirof etilgan. Boshqalar esa ijtimoiy ongda va onaning ongida o'zgartirilgan shaklda mavjud bo'lib, ularning bola uchun ma'nosi haqidagi g'oyalar

turli darajada uning rivojlanishining biologik va ijtimoiy-madaniy vazifalariga yaqinroqdir. Shunday qilib, hissiy farovonlikni saqlash, bog'lanish va uning madaniy xususiyatlarini rivojlantirish, muloqotni rivojlantirish madaniyat tomonidan qabul qilingan va avloddan-avlodga o'tadigan bola bilan o'zaro munosabatlarning usullari, shu jumladan ovqatlanish rejimini o'rnatish bilan ta'minlanadi. O'rash usullari, teginishning miqdori va sifati, sutdan ajratish usullari va vaqti, onaning funksiyalarini qayta taqsimlash shakllari, bolaga achinish, rag'batlantirish va jazolash usullari. Bularning barchasi bolaning fe'l-atvorining kelajakdagi fazilatlarini, uning jismoniy va shaxsiy xususiyatlari nuqtai nazaridan aniq talqin qilinadi.

Zamonaviy shaxsiyat psixologiyasi va psixoterapevtik yo'naltirilgan sohalarida onalik ayolning onalik rolidan qoniqish aspektida, shaxsiy va gender identifikatsiya bosqichi sifatida o'rganiladi (R.M.Shereshefskiy va L.J.Yarrow, G.Bohein va B.Xegekkull, M.J.Gerson at. hammasi, W.B. Miller va boshqalar.). Bularning barchasida onalikning ayrim jihatlari yoki uning individual funksiyalari ta'kidlangan.

Weisner va Gallimorning so'zlariga ko'ra, ular o'rgangan 186 madaniyatning 40% "qo'shimcha" ona ijrochilaridan faqat hayotning birinchi yilida, 80% esa erta hayot davomida foydalanadi. Boshqa tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, 46 ta madaniyat har ikki jinsdagi katta bolalarni enaga sifatida ishlatadi, 101 tasi ayol qarindoshlaridan ("xolalar") foydalanadi va birinchi yilda 63 ta onaga e'tibor qaratiladi. Bundan tashqari, an'anaviy madaniyatlarda ona boshqa ko'plab ijtimoiy va oilaviy funksiyalardan ozod bo'lib, bola bilan qanchalik band bo'lsa, uning oila va jamiyat hayotining boshqa sohalarida ishtiroki kamroq bo'ladi. Barcha funksiyalarning (onalik, oila va ko'pincha boshqa ijtimoiy funksiyalar) onaga eng katta kontsentratsiyasi Yevro-Amerika tipidagi yadro oilasi kontekstida mavjud. Bu G'arbiy Yevropa va AQShda (va faqat G'arbiy Yevropa aholisi uchun) eng aniq ifodalangan [S.N. Stengard va A. Nesh, K. Makkartni va D. Fillips va boshqalar]. Onalik funksiyalarining qayta taqsimlanishiga kelsak, Rossiyada qo'llaniladigan 16 ta shakl va nemis oilalarining 92 foizida qo'llaniladigan atigi 3 ta shakl aniqlangan [T. Maynzert]. Har bir alohida madaniyatda, hayotning birinchi yilida otaning bola bilan o'zaro munosabati har xil, ammo o'rtacha 2% ni tashkil qiladi. Shunday qilib, bolani go'daklik davrida tarbiyalash faqat ayolning ishidir. Uning xulq-atvori, qoidalari onalikning madaniy modellarida keltirilgan.

Onaning dunyoga asosiy munosabatini rivojlantirish va bolaning faoliyatining tuzilishi bilan bog'liq funksiyalariga kelsak, ular hozirgacha "instinktiv" tomonidan tartibga solingan mexanizmlar. Onaning boladan hissiy rag'batlantirishni boshdan kechirish va u bilan o'zaro munosabatda o'z his-tuyg'ularini ifodalash, uning hissiy

hayotida va dunyo bilan o'zaro munosabatlarida ishtirok etishga intilish qobiliyati ko'pchilik tomonidan uning tabiiy xususiyati deb hisoblanadi. Bu nuqtai nazar D.Vinnikotga amal qiladi, onaning tug'ilgandan keyingi holatini maxsus deb ta'riflaydi, unga bolaning holatini bevosita his qilish imkonini beradi. Onaga nima va qanday qilish kerakligini tushuntiradigan "maslahatchilar" ning aralashuvi faqat uning bu xususiyatlarini amalga oshirishga xalaqit beradi, onani his-tuyg'ulariga emas, balki uning xatti-harakatlarini ongli ravishda tahlil qilishga yo'naltiradi. D. Magagnaning aytishicha, "yaxshi ona" o'z his-tuyg'ularini to'liq egallashga imkon beradi va bu his-tuyg'ularga asoslanib, bolaga nima kerakligini aniqlaydi. V.K.Viliunasning fikricha, onaning bolasi bilan hissiy munosabatda bo'lish qobiliyati unga shunchalik xosdirki, u uchun bu his-tuyg'ularni ushlab turish qiyin va ko'pincha imkonsizdir. Biroq, shunga qaramay, oilaviy tarbiya sharoitida hissiy mahrumlik hodisalari nafaqat mavjud, balki ko'pincha sezilarli darajada namoyon bo'ladi. Skoblo va O.Yu. Dubovik, oilalarning 50% dan ortig'ida ona-bola munosabatlarining buzilishi mavjud. Ota-onalarning, xususan, onaning bolaning hissiy farovonligiga bo'lgan barcha tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, onaning hissiy munosabati, uning namoyon bo'lish shakllari, qo'llab-quvvatlash usullari va boshqalar turli onalar orasida katta farq qiladi. Bularning barchasi bizni hatto eng "asosiy" va bolaning turga xos xususiyatlarining rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan onaning unga nisbatan hissiy munosabati bilan tartibga solinadigan funktsiyalari ham tug'ma mexanizmlar bilan to'liq ta'minlanmagan deb taxmin qilishga olib keladi.

Shunday qilib, onaning o'zi bolaning rivojlanishidagi vazifalarining barcha nozikliklarini bilmaydi. Asrimizning birinchi choragida gospitalizm fenomenining kashfiyoti ko'rsatganidek, bu haqda butun jamiyat xabardor emas. Shuni ta'kidlash kerakki, onaning xatti-harakatlarini tartibga solish mexanizmlari nafaqat fanning paydo bo'lishidan, balki umumiy rivojlangan ijtimoiy ongdan ham ancha oldin paydo bo'lgan. Bola rivojlanishning barcha tarixiy davrlarida dunyo bilan munosabatlarning barcha xarakterli xususiyatlari va faoliyat tuzilishi bilan o'z turining vakili sifatida o'sdi. Bola bilan o'zaro munosabatlarda onaning his-tuyg'ularini ifodalash muhimligini hech bo'lmaganda qisman anglash "yoqilgan" bo'lsa, chiziq chizish mumkin emas. Ammo u har doim o'z tashvishlarini, hatto odam mustaqil tur sifatida paydo bo'lishidan oldin ham bildirgan. Jamiyatda onalik funktsiyalari haqida tushuncha paydo bo'lishi bilan evolyutsiya "hisoblanadi" deb tasavvur qilish - bu aniq mubolag'a. Shu sababli, hayotning boshqa barcha sohalarida bo'lgani kabi, ona o'z ehtiyojlari, tajribalari, maqsadlari va boshqalar bilan jihozlangan bo'lib, uni oxir-oqibat o'zi uchun emas, balki bola uchun zarur bo'lgan narsalarni qilishga

"majburlaydi". Ushbu ehtiyojlar va tajribalarning buzilishi ham bolaga nisbatan barcha xatti-harakatlarni buzadi. Ona o'z ehtiyojlari va tajribasi sub'ekti sifatida onalik funktsiyalarini qanday va nima uchun egallashini va amalga oshirishini tushunish uchun ularning filogenezda va sub'ektning individual tajribasi tarkibida paydo bo'lish tarixiga murojaat qilish kerak. .

Xulq-atvorning funktsional sohalari va "o'ziga xos ehtiyoj-motivatsion" tushunchasi.

Biologiyada asosiy hayotiy vazifalarni ta'minlash bo'yicha shaxsning xatti-harakatlarini shakllantirish uchun funktsional yondashuv qo'llaniladi [X. Hind, T. Tinbergen va boshqalar].

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, ona o'z ehtiyojlari va tajribasi sub'ekti sifatida onalik funktsiyalarini qanday va nima uchun egallashini va amalga oshirishini tushunish uchun ularning filogenezda va sub'ektning individual tajribasi tarkibida paydo bo'lish tarixiga murojaat qilish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G.G.Filippova "Psixologiya materinstvo" uchebnoe posobiye Moskva 2002 54-58 betlar
2. Muxamedrahimov R.J. "Formi vzaiodeysviya materi s mladentsom" Voprosi psixologiya, 1994 16-25 betlar
3. Fonarev A.M. "Vnutriutrobnoe razvitiye rebyonka" Minzdrav SSSR 1968